

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

В. Г. Балакін, кандидат педагогічних наук,
директор Міжрегіонального центру

Сьогодні вимагає від усіх суб'єктів освітнього процесу врахування сучасних вимог ринку праці, продукування новітніх педагогічних ідей. Тому в нових умовах професійна освіта має бути потужною, неухильно зростаючою, конкурентоспроможною.

Міжрегіональний центр професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців створений на базі СПТУ № 59 м. Кривий Ріг у 1994 р. Новостворений навчальний заклад продовжив підготовку робітничих кадрів для регіону, значно розширивши перелік професій, а також виконував програму професійної перепідготовки і соціальної адаптації звільнених у запас військовослужбовців (надання другої вищої освіти).

Нині це сучасний професійно-технічний заклад, в якому здійснюється професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації за 63 робітничими професіями, професійне навчання безробітних громадян, надання освітніх послуг молоді з особливими потребами, впроваджується ступенева професійна освіта.

Педагогічний колектив, ідучи шляхом експериментальних педагогічних досліджень, зіткнувся із суперечностями між змістом професійної освіти та реальними вимогами ринку праці, сутність якої полягала в тому, що різні освітньо-кваліфікаційні рівні фахівців не пов'язані між собою наступністю, а де в чому підміняють один одного. Тому гостро постала потреба інтегрувати різні рівні професійної освіти в єдиний завершений освітній цикл з чіткою структурою і формою. У зв'язку з цим виникла ідея ступеневої професійної освіти.

Ідею щодо створення сучасного закладу ступеневої професійної освіти підтримав Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. На базі Центру в 1999 р. створено експериментальний педагогічний майданчик і науково-дослідну лабораторію з проблем впровадження ступеневої професійної освіти (науковий керівник, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України Н. Г. Ничкало).

У 2000 р. Центр здобув статус експериментального педагогічного майданчика Міністерства освіти і науки України щодо розробки і впровадження нових організаційних форм підготовки кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів на основі ступеневого навчання.

Протягом останніх років колектив навчального закладу розробив експериментальні навчальні плани з підготовки кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів, скориговані відповідно до освітньо-професійних програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик.

У 2005/2006 навчальному році Центр акредитовано за I рівнем акредитації з напрямів «Легка промисловість», «Інженерна механіка», «Харчова технологія та інженерія», тим самим підтверджено ідею ступеневої професійної освіти.

Працюючи в умовах експерименту, педагогічний колектив Центру впроваджує особистісно зорієнтовану педагогіку, сучасні технології навчання та виховання. У навчальному закладі створено нове освітнє середовище, в якому реалізуються принципи науковості, наступності, ступеневості. Робота педагогів спрямована на надання якісної ступеневої професійної освіти.

Виходячи з особливостей закладу ступеневої професійної освіти, виняткова роль в організації навчально-виховного процесу відводиться майстру виробничого навчання, адже якість підготовки висококваліфікованих фахівців залежить від його професійного рівня.

Зі змінами в суспільстві змінилися вимоги до майстра виробничого навчання. Якщо ще 15—20 років тому посаду майстра займав висококваліфікований наставник-виробничник, як правило, з середньою спеціальною освітою (без педагогічної), то сьогодні, з урахуванням розвитку технологічних процесів, майстер виробничого навчання повинен знати галузь виробництва, мати глибокі знання педагогіки і психології.

Крім того, аналіз професійної діяльності майстрів виробничого навчання Центру свідчить, що перевагу в професійному становленні мають ті майстри, які поєднують функцію майстра і викладача спеціальних дисциплін. Тому більшість майстрів виробничого навчання мають педагогічне навантаження зі спеціальних дисциплін.

Сучасний майстер виробничого навчання повинен бути обізнаний з новітніми педагогічними технологіями, допомагати учням у їхньому професійному становленні, вміти створити атмосферу співпраці та партнерських відносин. Він зорієнтований на розвиток в учнів їхніх індивідуальних можливостей і здібностей, прислухається до їхньої думки, залучає до вирішення складних завдань, сам постійно вчиться, самовдосконалюється .

Отже, в закладі ступеневої професійної освіти підготовка фахівця високого кваліфікаційного рівня потребує від майстра виробничого навчання глибоких педагогічних знань, ґрунтовної загальної, технологічної та виробничої культури.

Порушені нами проблеми щодо сучасних вимог до професійної якості майстрів виробничого навчання є надзвичайно актуальними, адже ми виступаємо замовниками цієї категорії педагогічних працівників.

Процес навчання — це співпраця учнів з майстром виробничого навчання. Роль майстра виробничого навчання є особливою — на уроках він показує учням виробничі прийоми, які формують в них точні й конкретні способи виконання трудових дій; учні відпрацьовують трудові прийоми, характерні їх поєднання, оволодівають сучасними засобами виконання робіт, засвоюючи професійні знання та вміння підчас виконання виробничих завдань, у процесі підго-

товки до іспитів, до дипломної роботи. Під впливом майстра виробничого навчання в учнів виробляється професійна самостійність, розширення виробничо-технічного світогляду, розвиток творчого мислення.

Проте в роботі сучасних молодих майстрів виробничого навчання ще недостатній рівень знань галузі та педагогічного досвіду. Він не завжди вміє допомогти учням зорієнтуватися у потоці інформації, оволодіти певними практичними навичками в процесі здобуття професійних знань. У нього виникають труднощі під час вирішення завдань, ситуацій, розробки інструкцій до виконання лабораторних робіт, формулювання питань для самоконтролю та самоперевірки, тестового контролю.

Практика доводить, що сучасний майстер виробничого навчання повинен мати комунікативні навички, здатність до самооцінки, аналітичне мислення, вміння гнучко адаптуватися, брати на себе відповідальність, виявляти ініціативу, вміти приймати адекватні рішення.

Сучасні ПТНЗ для якісної підготовки конкурентоспроможних кваліфікованих робітників потребують не просто майстра виробничого навчання. Це повинен бути фахівець, здатний виконувати посадові обов'язки викладача професійно-практичного навчання та спеціальних дисциплін. Тільки в такому інтегруванні, на наш погляд, є перспектива і логіка побудови навчального процесу. Таке завдання може бути виконане, коли ВНЗ, які готують учителів обслуговуючої праці, педагогів-інженерів, будуть зорієнтовані на надання своїм випускникам високих робітничих розрядів, глибоких теоретичних і практичних знань галузі.

Час потребує нового переосмислення й теоретико-методологічного обґрунтування кваліфікації «педагог професійного навчання». Сучасні тенденції в професійно-технічному навчанні «принципово змінюють роль педагога в цьому процесі, потребують інтегрування змісту та основних форм діяльності викладачів загально-технічних, спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання, переходу до підготовки педагогів професійного навчання, які б органічно поєднували теоретичне і виробниче навчання» [1, 77].

Особистість випускника вищого навчального закладу, який готує кадри для профтехосвіти, повинна поєднувати чотири складових: галузевий професіоналізм, глибокі педагогічні знання, духовність, високий рівень громадянськості.

На наш погляд, модель підготовки вчителя праці (потенційного майстра виробничого навчання) потребує суттєвого доопрацювання.

По-перше, такий фахівець повинен повністю засвоїти зміст освіти (інваріантної та варіативної його частини). Зазначимо, що інваріантна його частина (державна складова) є ядром професійної компетенції фахівця. Вона забезпечує обов'язковий обсяг і рівень знань, умінь та навичок.

Вивчення проблеми свідчить, що тільки випускники ПТНЗ, зорієнтовані в подальшому на роботу в системі ПТО, справді прагнуть навчатися і цей мотив

зберігається у них до випуску. Найкраще адаптуються до умов професійної діяльності ті молоді фахівці, які закінчили ПТНЗ.

Однією із суперечностей в інженерно-педагогічній освіті є існуюча система підготовки інженерів-педагогів. Для вирішення цієї проблеми слід чітко визначити записи у дипломах випускників. «Для спеціальності «Професійне навчання» рівні кваліфікації можуть бути визначені за двома ознаками: для технічної галузі з огляду на об'єкт діяльності — інженер — педагог, для інших галузей — педагог професійного навчання...» [1;7].

Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників проводить підвищення кваліфікації шляхом використання модульної технології навчання з виїздом викладачів інституту на місця. Майже 90 % майстрів виробничого навчання таким чином підвищують кваліфікацію. В умовах недостатнього фінансування ці курси, по-перше, проводяться за власний кошт майстрів виробничого навчання; по-друге, повною мірою не відбивають їхніх запитів та інтересів.

Вирішення проблеми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання вбачаємо в післядипломній освіті. Інженер повинен мати змогу отримати другу вищу педагогічну освіту за спеціальністю «Педагог професійного навчання», до того ж з чітким формулюванням стосовно кваліфікацій, наприклад: педагог-кравець, педагог-кухар, педагог-зварник, педагог-верстатник та ін. Такі фахівці наблизатимуться до потреб реального ПТНЗ, оскільки значна їх частина є колишніми випускниками ПТНЗ і знає цю систему зсередини.

Ще однією проблемою є проблема якісних характеристик підвищення кваліфікації та перепідготовки майстрів виробничого навчання. Безперечно, її повинні здійснювати висококваліфіковані науково-педагогічні кадри. Тому треба визначити наукові установи та вищі навчальні заклади, в яких науково-педагогічні працівники змогли б надавати якісні освітні послуги тим, хто їх потребує. На наш погляд, ці дві окреслені проблеми потребують негайного вирішення.

Отже, у контексті сучасних вимог до підготовки майстрів виробничого навчання від інститутів післядипломної освіти очікуємо:

- розробки механізму оновлення змісту підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників з урахуванням державних стандартів професійної освіти конкретного напрямку;
- постійного підвищення професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти протягом усього життя;
- діагностики рівня психолого-педагогічних знань слухачів, їх тестування, і як результат — пропонування гнучких спецкурсів з психолого-педагогічних дисциплін;
- розробки механізму оновлення змісту підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників з урахуванням державних стандартів професійної освіти конкретного напрямку;
- тісного поєднання змісту навчальних курсів з педагогіки і психології з урахуванням специфіки проведення занять в ПТНЗ;

- запровадження практичних занять для слухачів курсів, враховуючи спеціалізацію навчального закладу за галузевим спрямуванням; від ВНЗ, що готують інженерів-педагогів, які в перспективі працюватимуть на посадах майстрів виробничого навчання;
- переходу на підготовку педагогів професійного навчання;
- чіткого формулювання кваліфікації такого фахівця: наприклад, педагог-кравець, педагог-верстатник, педагог-зварник та ін.; від ВНЗ, які готують учителів обслуговуючої праці, вчителів праці та професійного навчання;
- поглиблення рівня психолого-педагогічної підготовки тих, хто в майбутньому буде виконувати по садкові обов'язки майстра виробничого навчання;
- надання випускникам змоги отримати робітничі розряди. Отже, проблема підготовки та адаптації до майбутньої професійної діяльності майстрів виробничого навчання є надзвичайно гострою, адже потреба формування якісно нової національної робочої сили нині є актуальною для держави і перетворюється на один із найважливіших чинників підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску підприємствами конкурентоспроможної продукції.

Література

1. Коваленко О. Підготовка інженерів-педагогів: нові підходи // Професійно-технічна освіта. — 2006. — № 1 .— С. 7-8.
2. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. — К., 2006. — С. 625.

«Праця одухотворена благородними почуттями. Праця стає великим вихователем, коли вона входить у духовне життя наших вихованців, дає радість дружби й товариськості, розвиває допитливість і любов до знань, народжує хвилюючу радість подолання труднощів, відкриває все нову і нову красу в навколишньому світі, пробуджує перше громадянське почуття — почуття творця матеріальних благ, без яких неможливе життя людини.» (В. О. Сухомлинський)

ОПУБЛІКОВАНО: науково-методичний журнал "Професійно-методична освіта", №1, с.25-26, Київ 2008.